

asobid

Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi

ISSN: 2548-0480 (Print)/(Online) 2602-2567

Sayı/Issue 11 • Haziran/June 2022

Sayfa/Page: 73-100

Geliş Tarihi / Received: 25.02.2022

Kabul Tarihi / Accepted: 17.03.2022

Çalışkan, Zeynep (2022). "Rasyonel Dünyada Ekolojik İrrasyonel: *Jurassic Park* Film Serisi Örneği". *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (ASOBİD)*. S. 11, s.73-100.

RASYONEL DÜNYADA EKOLOJİK İRRASYONALİTE: *JURASSIC PARK* FİLM SERİSİ ÖRNEĞİ¹

ECOLOGICAL IRRATIONALITY IN THE RATIONAL WORLD: EXAMPLE OF *JURASSIC PARK* FILM SERIES

Yüksek Lisans Öğr. Zeynep ÇALIŞKAN*
İzmir Bakırçay Üniversitesi
zeynep-1703@outlook.com

Öz

Bu çalışmanın amacı *Jurassic Park* film serisini ekolojik irrasyonelite çerçevesinde analiz etmektir. İnsan ve doğa sürekli etkileşim halindedir. Doğanın bilinemezliğine karşı insan akli teknolojik araçlar aracılığıyla doğayı kontrol altında tutmak istemiştir. Böylece doğanın bilinemezliğine karşı rasyonel akıl yer almaktadır. Weber, rasyonel aklın zamanla irrasyonel hale geleceğini ifade etmektedir. Toplum ve çevre etkileşimi içerisinde rasyonel aklın ekolojik irrasyoneliteye dönüşümünü göstermek üzere dünya çapında yüz milyonlarca izleyiciye ulaşan ve çekimleri otuz yıla yayılan *Jurassic Park* film serisi nitel içerik analizi tekniği ile incelenmiştir. Analiz sonucunda elde edilen bulgular içerisinde insanın daha fazla para kazanma arzusuyla

¹ İzmir Bakırçay Üniversitesi Toplum-Çevre Etkileşimi Dersi kapsamında bu çalışmayı gerçekleştirmemde desteklerini esirgemeyen saygıdeğer hocam Doç. Dr. Çağrı Eryılmaz'a teşekkür ederim.

* ORCID: orcid.org/0000-0003-3424-5535

doğaya verdiği zarar, Kâr İçin Doğanın Sömürülmesi kategorisi içerisinde ele alınmıştır. Doğanın bilinemezliğine karşı insanın rasyonel akılla doğayı kontrol altına alması, Teknolojinin Doğaya Egemen Olması kategorisinde çözümlenmiştir. İnsanın doğaya egemen olmasının sonucunda doğaya verdiği zarar ise Rasyonel Akılın Doğa Yıkımı kategorisi içerisinde yorumlanmıştır. Sonuç olarak *Jurassic Park* film serisinde insanların daha fazla para kazanma arzusu ile yarattıkları dinazorlar, ekolojik irrasyonel kavramına uygun olarak doğaya ve çevreye karşı büyük yıkımların oluşmasına neden olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çevre Sosyolojisi, Nitel İçerik Analizi, Rasyonelleşme, Genetiği Değiştirilmiş Hayvanlar, Ekolojik İrrasyonel.

Abstract

The aim of this study is to analyze the Jurassic Park movie series within the framework of ecological irrationality. Human and nature are in constant interaction. To face the unknowability of nature, the human mind wanted to keep nature under control by means of technological tools. Thus, rational mind takes place against the unknowability of nature. Weber states that rational mind will become irrational over time. In order to show the transformation of rational mind into ecological irrationality in the interaction of society and environment, the Jurassic Park film series, which reached hundreds of millions of viewers around the world and whose shooting spanned thirty years, was analyzed by qualitative content analysis technique. Among the findings obtained as a result of the analysis, the damage caused by humans to the nature with the desire to earn more money is discussed in the category of Exploitation of Nature for Profit. To face the unknowability of nature, man's taking control of nature with rational mind has been resolved in the category of Technology Dominating Nature. As a result of man's domination of nature, the damage done to nature has been interpreted within the category of the Rational Mind's Destruction of Nature. As a result, dinosaurs resurrected by people in the Jurassic Park movie series with the desire to earn more money, in accordance with the concept of ecological irrationality, caused great destruction against nature and the environment.

Keywords: Environmental Sociology, Qualitative Content Analysis, Rationalization, Genetically Modified Animals, Ecological Irrationality.

Giriş

18. yüzyılda Sanayi Devrimi'nin başlatmış olduğu endüstrileşme ve kentleşme hareketleri 20. yüzyılda doğal çevrenin bozulmasına ve değişmesine neden olmuştur. Değişen doğal çevreyle birlikte insan, doğaya zarar vermenin yanı sıra doğayı sömürmeye de başlamıştır. Aynı zamanda nüfusun hızla artışa geçmesiyle birlikte kentleşmenin ve sanayileşmenin yarattığı durumlar hava, su ve toprak kirliliğine ve çarpık kentleşmeye yol açmıştır. Nüfusun hızla artmaya başladığı dünyada tarım alanlarının yerleşim yerleri, hayvan çiftliklerinin ise turistik mekânlar olarak kullanılması insan hayatını tehlikeye sokmuştur. Bu nedenle insanlar, dünyada oluşabilecek tehlikelere karşı önlemler almışlardır. Örneğin dünyada kıtlığın bir tehlike olarak görülmesinden dolayı biyo-teknoloji ile bu kıtlığın sonlanabileceğini düşünenler ortaya çıkmıştır. Bu düşünceden hareketle elde edilen besinlere genetiği değiştirilmiş organizmalar (GDO) denilmektedir. Günümüz dünyasında GDO tekniği sadece bitkilerde değil hayvanlar üzerinde de uygulanmakta ve bir pazar alanı oluşturulmaktadır. Hayvanların genleriyle oynanması ise dünyada sadece olumlu sonuçlar doğurmayacaktır. Çünkü doğada var olan bir türün kendisine özgü olan genetiği teknoloji aracılığıyla değiştirilmektedir. Ekoloji ve tüketici toplulukları da genetiğin teknoloji aracılığıyla değiştirilmesini bir risk olarak görmektedir (Giddens, 2012; 1013-1017).

Çalışmanın amacı *Jurassic Park* film serisini ekolojik irrasyonelite çerçevesinde analiz etmektir. Bu sebeple çalışmanın amacına uygun olarak çevre sorunlarının ortaya çıkışı, çevre sorunlarının medyada görünürlüğü ve filmler, eko-eleştiri içeren film analizleri, Weber'in rasyonelite kavramı üzerine görüşleri ve Murphy'in Ekolojik irrasyonelite kuramı literatür bölümü içerisinde özetlenmiştir. Metodoloji bölümünde çalışmanın amacına uygun olarak kullanılan nitel içerik analiz tekniği açıklanmıştır. Analiz sonucu elde edilen bulgular ise; Kâr İçin Doğanın Sömürülmesi, Teknolojinin Doğaya Egemen Olması ve Rasyonel Aklın Doğa Yıkımı olmak üzere toplam üç kategori

içerisinde sunulmuştur. Değerlendirme bölümünde ise literatür, bulgular ve yöntem hakkında bilgiler verilmiş ve sonraki çalışmalar için öneriler sunulmuştur.

1. Çevre Sorunlarının Ortaya Çıkışı

Doğanın sömürülmesine ve kent yaşamında görünür hale gelen çevre sorunlarına tepki olarak 20.yüzyılın ikinci yarısında Dünya Çevre Günü (1970) ilan edilmiştir. 1970'lerden itibaren çevre konuları Amerikan kitle medyasında da yer bulmaya başlamıştır (Hannigan, 2006; 1). Artışa geçen çevre sorunlarının küresel nitelikte bir tehlikeye dönüşmesinden ötürü sosyal bilimler, çevre sorunlarını çözüme kavuşturmak adına çevre sorunlarının toplum tarafından görünür hale gelmesini sağlamışlardır. Böylece küresel hale bürünen çevre sorunlarının çözüme kavuşması adına "çevresel kamuoyu" yaratma fikri ortaya çıkmıştır. Toplum içerisinde çevresel kamuoyunun oluşturulmasında en etkili yol ise medya olmaktadır (Özmen, 2011; 34'ten aktaran Demirel, 2014; 67). Aynı zamanda insanın doğaya olan algısı sadece bilimsel temelli bir bilgiyi yansıtmamaktadır. Medyada sunulan ve kamuoyunda tartışılan birçok durumda insanın doğaya olan algısını şekillendirmektedir (Demirel, 2014; 66-67). Çevre sorunlarının hızla artmaya başladığı kent hayatında bireylerin doğaya ve çevresel sorunlara dair algısı medya aracılığıyla oluşturulmaktadır. Çünkü kent hayatında insanın doğayla olan teması azalmıştır (Eryılmaz, 2017; 118). Böylece çevre sorunları film, kitap, televizyon, dergi gibi kitle iletişim aracılığıyla insanlara sunulmaktadır. İnsanlara medya aracılığıyla sunulan çevre algısında insanın doğayı sömürmesine karşı oluşabilecek felaketler gösterilmektedir. Tıpkı kültürel metinlerde yer alan doğanın ve insanın etkileşimini vurgulayan eko-eleştiri kuramının da belirttiği gibi doğanın insandan ayrı ele alınması evrende birçok sorunun ortaya çıkmasına neden olacaktır. Böylece kültürel metinler gibi filmlerde doğanın bir "öteki" olarak algılanamayacağını insanlara göstermektedir. İnsan doğayla özdeş bir konumda yer almaktadır. Bu sebeple insanı doğadan üstün görmek ve doğanın dengesini bozacak faaliyetlerde bulunmak insan yaşamını ve doğal çevreyi büyük ölçüde tehlikeye sokacaktır (Altun, 2020; 10-11).

1.1. Eko-eleştiri İçerin Film Analizleri

Romadhon (2011) *Avatar* filminde yer alan çevre sorunlarını ortaya çıkartmayı amaçlamaktadır. Böylece *Avatar* filmini eko-eleştirel tutum içerisinde söylem analizi tekniğiyle çözümlenmiştir. Romadhon elde ettiği bulgular sonucunda insan ve insan dışı canlıların doğaya karşı tavırlarının oldukça farklı olduğunu belirtmektedir. İnsan kendisini doğadan üstün görmeye başladığı andan itibaren doğayı değiştirip dönüştürmeye başlamaktadır. Oysaki insan dışı canlılar doğayla uyumlu bir şekilde yaşamaktadır. Bu doğrultuda Romadhon, insanın da doğayla ve çevreyle uyumlu bir şekilde yaşaması gerektiğini ifade etmektedir. Bergthaller (2012) ekolojik krizinin nedenini modern insanın doğadan yabancılaşmasının bir sonucu olarak görmektedir. Bergthaller ekolojik krize dair düşüncesinden hareketle *Avatar* filmini ekosentrik bir tutumla analize tabii tutmaktadır. Ekosentrik anlayış içerisinde doğanın tek başına değer olarak görülmesi ve korunması *Avatar*'da hem yer alırken hem de istenmedik bir şekilde insan ve çevre ayrımını da yeniden üretmektedir. Fakat Bergthaller *Avatar*'ın insanın doğaya karşı yabancılaşmasını ortadan kaldıran çevreci bir bilinci de izleyicilerine aşıladığını ifade etmektedir. Wei Lim (2013) ise çalışmasında *Spirited Away* filmindeki çevresel konuları yorumlamaktadır. Wei Lim filmin arka planını alan çalışması ve ikincil kaynaklar ile desteklerken filmi, sembollerin yorumlanmasıyla analize tabii tutmaktadır. Film sonucunda elde edilen bulgularda ise izleyicilerin çevresel temalara karşı algılarında filmlerin etkisinin oldukça fazla olduğunu dile getirmektedir. Lavin ve Kaplan'ın (2017) çalışmasında eko-sinema analizlerinin yapıldığı filmlerin aslında ekolojik bir kaygı gütmekten seyircilere sunulduğunu ifade etmektedir. Aynı zamanda eko-sinema analizlerinin de makro ve mikro olmak üzere iki boyutu olduğunu da çalışmalarında belirtmektedirler. Eko-sinema analizinin makro boyutunda insanların dünyadaki iklimsel ve çevresel olaylara karşı mücadeleleri yer almaktadır. Mikro boyutunda ise filmlerin toplumsal cinsiyet, sınıf, ırk ve kültürel farklılıklarının iklim sistemlerini etkileme oranına odaklanarak

daha gelişmiş bir analizi ortaya koymaktadır. Lavin ve Kaplan'ın da çalışma sonucunda elde ettiği bulgulara göre iklim değişikliğinde ırk, sınıf ve cinsiyet gibi farklılıklar olsa dahi iklim değişikliğinin asıl sebebi politikalar olmaktadır. Qadar ise çalışmasında eko-eleştirel bir tutumla çevreciliğin tasvirini ortaya çıkartmayı amaçlamaktadır. *Doraemon & Nobita ve Green Giant Legend* filmi seçme nedeni ise eko-eleştirel bir söylemi içerisinde barındırmasından kaynaklanmaktadır. Böylece analiz sonucu elde ettiği bulgulara göre insanı doğadan ayırmak mümkün değildir. Çünkü doğa olmadan ekosistemin devamlılığı mümkün olmamaktadır.

78 GÜNGÖR (2015) makalesinde ekolojik bozulmanın sosyo-kültürel sebep ve sonuçlarını eko-eleştirel bir perspektifle çözümlenmiştir. *Wall-E* filmi son dönemlerde en çok izlenen filmler arasında yer almaktadır. GÜNGÖR, *Wall-E*'yi söylem analizi tekniğiyle 'Tüketim Toplumunda Sığ Ekoloji', 'Âdem ve Havva', 'Ütopyadan Distopyaya Axiom', 'İnsan-Makine Çatışması' ve 'Yeni Maddecilik' olmak üzere toplam beş ana temada incelenmiştir. GÜNGÖR, analiz sonucunda elde ettiği bulgulardan hareketle filmin kapitalizm ve tüketim toplumuna karşı eko-eleştirel bir yaklaşım sergilediğini fakat aynı üretim süreçlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan filmin radikal ve doğru çözümler sunmada ne denli yeterli olduğunun tartışılmasının da gerekli olduğunu belirtmiştir. ŞEN'DE (2014) çalışmasında insanın erken dönem kapitalizmden beri kendisini doğadan ayrı ve üstün konumlandırmasının sonucunda doğaya karşı verdiği savaşı anlatmaktadır. Böylece insanın doğaya karşı verdiği savaşı ekolojist bir yönetmen olan Miyazaki'nin *Prens Mononoke* ve *Rüzgarlı Vadi* filmleriyle göstermektedir. Bu iki filmin seçilme nedeni ise insan ve doğa arasındaki ayrımının sonuçlarının filmlerde gösterilmesinden kaynaklanmaktadır. ŞEN, analiz sonucunda elde ettiği bulgulara göre *Prens Mononoke* seyircilerine insan ve doğa arasındaki ayrımın nelere sebebiyet vereceğini hatırlatırken, *Rüzgarlı Vadi* ise kendisini doğadan üstün gören insanın teknoloji ile doğayı değiştirmesi sonucunda beklenmeyen felaketleri göstermektedir. ERYILMAZ (2017) ise çevre konusunun öne çıktığı on film üzerinden bireylerin zihinlerinde oluşan çevre algılarını,

Hannigan'ın arkadyan, ekosistem ve çevresel adalet söylemleriyle açıklamaktadır. Çalışma içerisinde çevre söylemlerini öne çıkan filmlerin seçiminde ise konusu çevre olan, ödüllü ve popüler filmleri tercih etmektedir. Eryılmaz filmleri, Eleştirel Sosyal Bilim yaklaşımı ve söylem analizi tekniğiyle analize tabii tutmaktadır. Eryılmaz ele aldığı filmlerin içeriklerine ve bireylerde inşa ettiği çevre söylemlerine göre gruplandırmaktadır. Filmlerde doğanın kötü olduğu ve kötü doğadan kaçışın işlenmesini arkadyan söylem kategorisinde ele alınmaktadır. Filmler içerisinde çevre sorunlarının en çok dezavantajlı grupları etkilemesi de çevresel adalet söylemi içerisinde ifade etmektedir. Böylece Eryılmaz, çevre konulu filmlerden hareket ederek çevre söylemlerinin bireylerde farklı algılar yaratacağını da göstermektedir. Altun ise (2020) çalışmasında belgesel sinemanın ekolojik sorunları ve yaşanan doğa olaylarını seyircilere yansıttığını göstermektedir. Altun, belgesel sinemanın doğanın sorunlarını seyircilere yansıttığını göstermek amacıyla *Kamilet* filmi örnek olay olarak seçmekte ve eko-eleştirel bir tutumla çözümlemektedir. Bu filmi seçmesindeki neden ise Artvin'deki Kamilet Vadisi'nde yapılmak istenilen HES projesinin olması ve bölgenin özel bir ekolojik yapıya sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Altun'un analiz sonucundan elde ettiği bulgulara göre insan ve doğa arasında ayrılmaz bütünlüklü bir ilişki var olduğundan insanı doğadan ayırmanın mümkün değildir. Cerrahoğlu da (2021) insanın doğayla mücadelesinin sonucunda tekrar doğaya dönüşünü ifade ettiği çalışmasında *Koca Dünya* ve *Yuva* filmlerini biçim-içerik incelemesine tabii tutarak açıklamıştır. Cerrahoğlu'na göre insan doğumundan beri doğayla bütün halindedir. Fakat zaman içerisinde doğadan uzaklaşan insan tekrar doğaya geri dönmek için çabalamaktadır. Böylece analiz sonu elde ettiği bulgulara göre her iki filmde de insan merkezi olmayan bir doğa tasvirinin yer aldığını belirtmiştir. Bu çalışma ise sermaye sahiplerinin rasyonel akıl aracılığıyla doğanın dengesini bozmasını ve büyük bir ekolojik tehlikeye yol açmasını *Jurassic Park* film serisi üzerinde göstermektedir.

2. Ekolojik İrrasyonelite

Weber'in çalışmalarında toplum ve çevre etkileşimine temel olacak önermeler, Buttel'in belirttiği üzere Patrick West ve Raymond Murphy sayesinde gün yüzüne çıkmaktadır. West, Weber üzerine çalıştığı araştırmalarında Weber'in dinin tarihsel anlayışını ve antik toplumlar ile ilgili karşılaştırmalarını ortaya koymaktaydı. Murphy ise daha çok Weber'in *Ekonomi ve Toplum* çalışmasını çevre konusuna uyarlamaktadır (Murphy, 1994; 29-30'dan aktaran Hannigan, 2006; 8). Weber, gündelik hayat içerisinde her şeyin rasyonel bilim tarafından belirlendiğini dile getirmektedir. Böylece ona göre rasyonalite özsel ve formel (biçimsel) rasyonalite olarak ikiye ayrılmaktadır. Murphy ise çalışmalarında Weber'in formel rasyonalite kavramını ön plana çıkarmaktadır. Rasyonelleşmeyle birlikte bilimsel ve teknik bilgi sayesinde insanlar doğa üzerinde egemen güç olmaya başlamışlardır. Böylece kapitalist dünyada ekonomi ve piyasa hesaplamaları büyümekte ve en yüksek verimliliğe ulaşarak bürokratik yapılar aracılığıyla da kontrol edilmektedir. Var olan bu yasal sistem tıpkı bir makine gibi çalışmaktadır. Bu durumda formel rasyonalite tamamen hesaplanabilirlik, verimlilik ve öngörülebilirlik ilkesinden hareket etmektedir. Fakat bu üç ilkenin sonucunda bilimin ve teknolojinin insan hayatının her alanında yer edinmesinin sonucunda insani olmayan teknolojilerin devreye girmesine de neden olmaktadır. İnsani olmayan bu teknoloji ve bilim, rasyonel düşüncenin egemen olabilmesi için daha fazla denetimi de beraberinde getirmektedir. İşte bu noktada Weber, rasyonelleşmenin irrasyonel bir forma bürüneceğini de söylemektedir. Bu durumun sonucunda da dünyanın büyüünün bozulacağını ve anlamının kalmayacağını dile getirmektedir. Özsel rasyonalite ise daha çok değerler sistemi içerisinde amaçların gerçekleştirilmesini sağlayan araçları ifade etmektedir. Aynı zamanda Weber'in çok boyutlu bir rasyonelleşme anlayışı olsa dahi rasyonelleşmesinin sonucunda Batı toplumlarının bir demir kafese dönüşeceği düşüncesi oldukça belirgindir (Ritzer, 2013; 245-255).

Murphy, Weber'in rasyonelleşme kavramını doğaya uyarlayarak Neo-Weberyan çevre sosyoloji anlayışını ortaya koymaya çalışmaktadır. Murphy rasyonelleşen dünyada doğanın

dengesinin de değişeceğini ifade etmektedir (Jayapal ve Somashekarappa, 2016; 129-130). Bu amaçla Murphy, Weber için önemli olan iki kavrama vurgu yapmaktadır. Bu kavramlar rasyonelitenin yoğunlaşması ve güçlenmesi olmaktadır. Bir zihin tamamen mantıksal temeller ile hareket ederse insani olmayan teknolojinin devreye girmesine neden olacaktır. Bu durumun sonucunda dünyada istenmeyen ve amaçlanmayan sonuçları ortaya çıkartacaktır. Rasyonelleşmenin doğuracağı istenmeyen sonuçlarının doğaya yansımaları ise ekolojik irrasyonelite olarak ifade edilmektedir. Bilim ve teknoloji doğa üzerinde egemen olmaya çalışarak doğanın dengesini değiştirmektedir. Kapitalist ekonomide piyasanın genişlemesi adına gerçekleştirilen tüm faaliyetler bürokrasi tarafından kontrol edilmektedir. Rasyonel dünyada her şey planlanmıştır. Fakat piyasanın genişlemesi adına gerçekleştirilen birçok durum doğanın zarar görmesine neden olmaktadır. Çünkü formel rasyonelite tarafından doğa adına planlanan ve amaçlanan her şey ekolojik irrasyoneliteye dönüşmektedir (Jayapal ve Somashekarappa, 2016; 129-130). Bu durumda doğa ve çevre içerisindeki tüm teknolojik yıkımların nedeni hesaplanamayan ve amaçlanamayan felaketlerdir (Murphy, 1994; 29-30'dan aktaran Hannigan, 2006; 8). Freudenburg da Weber'in ekolojik irrasyonelite kavramından hareketle insanın doğaya karşı egemen olmak için verdiği zararı ve yıkımı bilim, teknoloji ve riskler üzerinden açıklamaktadır. Çünkü Freudenburg'a göre uzmanlarda az olsa hata yapabilmekte ve çevre sorunlarına neden olabilmektedir (Freudenburg, 2001'den aktaran Hannigan, 2006; 8).

3. Metodoloji

Murphy'in geliştirmiş olduğu ekolojik irrasyonelite kavramı doğrultusunda *Jurassic Park* film serisi nitel içerik analizi tekniği ile incelenmiştir. *Jurassic Park* film serisi içerisinde yer alan filmler; *Jurassic Park 1*, *Jurassic Park 2 The Lost World*, *Jurassic*

---

² <https://www.imdb.com/title/tt0107290/> (15.02.2022).

Park 3, ⁴*Jurassic World 1*, ⁵*Jurassic World 2 Fallen Kingdom*⁶ve *Battle At BigRock*⁷olmaktadır. Fakat *Battle At Big Rock* sadece internette yayınlanana kısa film niteliğindedir. *Jurassic Park 1*⁸'in vizyonda kaldığı süre boyunca toplam 915 milyon \$ kazanmıştır. Akademi Ödülü adaylıklarına layık görülmüştür. Hugo Ödülleri'nde En İyi Drama Yapımı dalında, Satürn Ödülleri 'nde ise En İyi Yönetmen, En İyi Özel Efekt ve En İyi Bilimkurgu Filmi ödülleri kazanmıştır. Bafta Ödülleri'nde ise En İyi Görsel Efekt dalında ödül kazanmıştır. *Jurassic Park 2 The Lost World* ⁹ise Hugo Ödülleri'nde En İyi Drama Yapımı, Satürn Ödülleri'nde En İyi Yönetmen, En İyi Özel Efekt ve En İyi Bilim kurgu Filmi ödülleri Bafta Ödülleri'nde ise En İyi Görsel Efekt dalında ödül kazanmıştır. *Jurassic World* ¹⁰ise 2018 En İyi Yaz Filmi Erkek Oyuncusu ve 2018 Teen Choice En İyi Yaz Filmi Kadın Oyuncusu Ödülü'nü almıştır.

Doğa içerisinde öngörülemeyen durumlar insanın doğayı kontrol altına almasını zorlaştırmıştır. Fakat insan, daha fazla para kazanma arzusuyla birlikte doğayı kontrol edecek teknolojiyi inşa etmiştir. Teknolojik güçle doğanın değiştirilmesi dünyanın doğal dengesini bozacaktır. Böylece *Jurassic Park* film serisi insanın teknolojik güçle doğanın dengesini bozmasının sonucunda ortaya çıkacak durumları film aracılığıyla insanlara göstermiştir. *Jurassic Park* filminde sanayici John Hammond ve biyomühendislik şirketi olan InGen, Kosta Rika'da tropikal bir ada satın olarak Jurassic Park adı altında bir tema parkı oluşturmuşlardır. Bu park içerisinde dinazor klonlama çalışmaları yapmaktadırlar. Böylece dinozorlar insanların hayatlarına dâhil olmaya başlamışlardır.

Bu çalışmada nitel içerik analizi tekniği kullanılmıştır (Neuman, 2020; 586-590). Neuman, içerik analizini bir metin içerisindeki

---

³<https://www.imdb.com/title/tt0119567/> (15.02.2022).

⁴ <https://www.imdb.com/title/tt0163025/> (15.02.2022).

⁵ <https://www.imdb.com/title/tt0369610/> (15.02.2022).

⁶ <https://www.imdb.com/title/tt4881806/> (15.02.2022).

⁷ <https://www.imdb.com/title/tt10942816/> (15.02.2022).

⁸https://tr.wikipedia.org/wiki/Jurassic_Park/ (15.02.2022).

⁹https://tr.wikipedia.org/wiki/The_Lost_World:_Jurassic_Park/ (15.02.2020).

¹⁰https://tr.wikipedia.org/wiki/Jurassic_World/ (15.02.2022).

verilerin toplamı ve elde edilen verileri analiz etme tekniğinin adı olarak açıklamaktadır. İçerik analizinde yer alan metinler bir iletişim ortamında yer alan yazılı, görsel veya sözlü metin olarak ayrılmaktadır. Kitap, gazete, dergi, fotoğraf, film, video kayıtları, sosyal medya platformları ve şarkı sözleri içerik analizi yöntemiyle analiz edilebilmektedir. Bu sebeple Neuman, içerik analizinin üç tür araştırma sorusuna tanıklık ettiğini dile getirmektedir. Bunlardan ilki, büyük ve hacimli metinler, ikincisi, tarihsel arka planı olan metinler ve üçüncüsü, dağınık veya uzak halde bulunan içeriklerin gözlemlenmesidir (Neuman, 2020; 590). İçerik analizi, nicel ve nitel içerik analizi tekniği olarak ikiye ayrılmaktadır. Fakat Krippendorff'a göre içerik analizinin nitel ve nicel içerik analizi olarak ayrılmasının pek mümkün değildir. Ona göre "metin okumalarının" tamamı nitel içerik analizidir (Krippendorff 2013; 22'den aktaran Eryılmaz, 2017; 119). Schreier ise nitel ve nicel içerik analizinin birbirinden farklı olduğunu dile getirmektedir. Çünkü Schreier, nicel içerik analizinin somut verilere ulaşmak için sayıları kullandığını, nitel içerik analizinin ise bir metnin altında yatan anlamları ortaya çıkardığını dile getirmektedir (Schreier, 2013; 16'dan aktaran Eryılmaz, 2017; s. 119). İçerik analizi tekniği içerisinde metinlerin incelenmesinden dolayı araştırmacının etkisi olmamakta ve tepkisiz araştırma modeli içerisinde yer almaktadır (Neuman, 2020; 586-590). Aynı zamanda Neuman, bir araştırma sürecinde kategorilerin analiz süreci öncesinde ve sonrasında belirleneceğini dile getirmektedir (Neuman, 2020; 809). Bu çalışmada kategoriler analize tabii tutulan filmin çözümlenmesinden sonra oluşturulmuştur. Böylece çalışma kapsamında *Jurassic Park* film serisinden elde edilen bulgular; Kâr İçin Doğanın Sömürülmesi, Teknolojinin Doğaya Egemen Olması ve Rasyonel Aklın Doğa Yıkımı olmak üzere toplam üç kategori altında sunulmuştur. Kategorilerin metin içerisindeki sıralanışının sebebi ise kapitalist dünyada insanların tutum ve davranışları olmuştur. Film içerisindeki insanların teknolojik gelişmelere önyak olmasının temel nedeni daha fazla kâr elde ederek zenginleşme arzusundan kaynaklanmaktadır. Bu sebeple insanlar öncelikle doğayı sömürmekte ve elde ettikleri teknolojik güçle

doğaya egemen olmak istemektedirler. Doğaya egemen olduğunu düşünen insan ise doğaya verdiği tahribatın ve felaketin farkına varmamaktadır. Doğanın bilinmezliğine karşı insanların teknoloji aracılığıyla verdikleri tüm mücadelenin sonucunda doğada büyük yıkımlara sebep olmaktadır.

4. Bulgular

Doğa ve çevre içerisindeki tüm teknolojik yıkımların sonucunda oluşan hesaplanmayan ve amaçlanmayan felaketler ortaya çıkacaktır. Böylece *Jurassic Park* film serisinde insanın, kâr amacıyla doğayı arzuladığı gibi değiştirmesi ve dönüştürmesi Kâr İçin Doğanın Sömürülmesi kategorisi içerisinde yorumlanacaktır. İnsan aklının teknoloji ve bilim kullanarak doğa içerisinde her şeyi bilebileceği ve kontrol edebileceğine karşı verilen mesajlar Teknolojinin Doğaya Egemen Olması kategorisinde yer alacaktır. Rasyonel aklın ve bilimin doğaya karşı oluşturacağı felaketler ve insan aklının her şeyi öngöremeyeceğine dair veriler de Rasyonel Aklın Doğa Yıkımı kategorisi içerisinde ele alınacaktır.

4.1. Kâr İçin Doğanın Sömürülmesi

84

Kapitalizmin doğuşundan bu yana amaç ekonomik büyümeyi devam ettirmektir. Weber'e göre kapitalist zihniyet daima sermaye birikimini hedeflemektedir. İnsanların kapitalist sistem içerisinde hayatlarını devam ettirirken öncelikli amaçları kâr sağlamaktır. Bu sebeple insanlar dünyada daha fazla sermaye biriktireceği alanlara yönelirler. Fakat insanların dünyaya ve doğaya karşı sadece kâr amacıyla yaklaşmaları birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Kâr güdüsünden hareketle doğaya yaklaşan insan, doğayı tahrip etmekte ve doğayı kendi egemenliğini güçlendirecek boyutta değiştirmektedir. Bu sebeple şirketler kapitalist dünya düzeni içerisinde zenginliklerini arttırmak için doğaya karşı doğanın sahibi gibi yaklaşmakta ve doğayı sömürmektedirler. *Jurassic Park* film serisi içerisinde de kâr için doğanın sömürülmesi film serisinin başından beri yer almaktadır.

Jurassic Park 1 filminde bir masa etrafında bilim insanlarını ve avukatı yanına getiren sanayici Hammond, parkın seyircilere sunulması için onay konuşmasını yapmaktadır. Bu esnada avukat

parkın seyircilere sunulmasında halk için ayrı zenginler için ayrı fiyat belirlenmesi gerektiğini dile getirmektedir (34:30). Görülmektedir ki avukat, Jurassic Park'ın doğaya vereceği zarardan önce maddi temellere ilgi duymaktadır. Bu toplantının devamında bilim insanı olan Lan Malcolm, sanayici Hammond'ın yaratmaya çalıştığı bu parkın doğaya büyük zararları olacağını ama Hammond'ın bunları göz ardı edip paraya yöneldiğini şu sözler ile ifade etmektedir:

Lan Malcolm:“Doğaya göstermeniz gereken saygıdan yoksun olmanız beni afallatıyor. Burada yaptığın şeyin ne büyük tehlikelere gebe olduğunu görmüyor musun? Genetik güç bu gezegenin tanık olduğu en dehşet verici kuvvet, ama sen bununla babasının tabancasını bulmuş bir çocuk gibi oynuyorsun... Bu adada kullandığın bilimsel gücün sıkıntısı ne onu söyleyeceğim. Bu gücü elde etmek için hiç çaba göstermeniz gerekmedi. Başkalarının ne yaptığını okuyup bir sonraki adımı attınız. Bu ilme kendiniz erişmediniz. Bu yüzdende sorumluluk almıyorsunuz. Dahi bilim insanlarının sırtından geçinip kısacık sürede bunları ürettiniz. Elindeki ne olduğunu bile anlayamadan patentini aldın, paketledin, hediyeelik eşyalara resmini yapıştırdın, şimdi de satmak istiyorsun. Satacaksın...”(35:08)

Böylece kapitalist dünya düzeni içerisindeki insanların öncelikli amacı para kazanmak olduğu için doğanın sömürülmesine neden olmaktadırlar. *Jurassic Park 1*'in sonunda park alanından kaçan dinazorlar kendilerine başka bir bölgede yaşam alanı kurmuşlardır. Sanayici Hammond'da *Jurassic Park 2 The Lost World*'de tekrardan dinazor tesisi kurmak istediğinden dolayı dinazorları buldukları adadan kaçırmak istemektedir (42:40). Sanayici Hammond'ın yeniden kurmak istediği site B bölgesinde de tek amacı para kazanmaktır. Doğanın yapısı ve dengesini sadece para kazanmak için sömürmektedir. Çünkü öncelik ticari temellerde yatmaktadır. Fakat sanayici Hammond yerine ortağı bu planı gerçekleştirmiştir. Görülmektedir ki sanayici Hammond'ın ortağının da tek amacı üretilen dinazorları insanlara sunarak para kazanmak olmaktadır. *Jurassic Park 3*'tede bilim insanı olan Dr. Alan Grant *Jurassic Park 1* filminde üretilen dinazorların yarattığı yıkımı gördükten sonra bir daha böyle bir çalışma içerisinde yer almak istemediğini açıklamasıyla başlamaktadır. Fakat kendisini

çok önemli bir şirket sahibi olarak tanıtan çiftin çalışmalarına fon sağlayacak miktarı teklif etmelerinin sonucunda Dr. Alan Grant tekrardan dinazorların bulunduğu adaya gitmeyi kabul etmiştir (01:30). Dr. Alan Grant her ne kadar dinazorların, doğanın ve insanlığın sonunu getireceği fikrini düşünse de çalışmaları için gerekli maddi desteğe ihtiyacı olduğundan doğanın devamlılığını ikinci plana attığı görülmektedir.

Jurassic World 1'desanayici Hammond'ın tasarladığı dinozor parkı sonunda başka bir şirket sahibi tarafından seyircilere açılmıştır. Fakat parkın seyircilere açılmasında oldukça yüklü miktarda para harcanmıştır. İnsanlara sunulan bu parkta hiçbir şey amaçladıkları gibi gitmediği gibi birçok insan ölmüş ve dinozorlar şehir merkezlerine kaçarak çevreye büyük zararlar vermişlerdir (79:50). Oluşan tüm zararlara rağmen şirket sahipleri şirketlerin geleceğini garantiye almak için dinozorların yaşaması gerektiğini ifade etmektedir (103:01). Çünkü şirket sahipleri dinozorları bir hayvandan çok askeri bir teknoloji olarak görmekte ve devletlerin yüklü miktarda paralar ile dinozorları satın alabileceğini düşünmektedir. Böylece görülmektedir ki üretilen bu dinozorların doğaya, çevreye ve insanlara verdiği zararlar daha fazla para kazanma arzusuyla göz ardı edilmiştir. *Jurassic World 2 Fallen Kingdom*, *Jurassic World 1*'de yaşanan felaketin ardından sanayici Hammond'ın ilk ortağı ve Claire (*Jurassic World 1*'de dinozorları insanlara sunan kişi) dinozorları para karşılığı insanlara sunmaktan vazgeçmiştir. Dinozorların bulunduğu adada aktif yanardağın olmasıyla birlikte dinozorların hayatta kalması riskli olmaktadır. Bu sebeple Claire "Dinozor Koruma Grubu" kurarak çevreci aktivistlerle beraber çalışmaktadır. Böylece bir şirket ile anlaşarak dinozorları adadan kurtarmaya giderler (26:06). Fakat şirketin amacı dinozorların hayatta kalmalarını sağlamak değildir. Şirket dinozorları adadan kaçırarak açık arttırma ile büyük şirketlere silah olarak satmayı amaçlamaktadır. Böylece şirket dinozorları askeri ordularda kullanılması için en az tür başına dört milyona satmaktadır. Aynı zamanda daha yazılım kodu tamamlanmayan ve kontrol süresi henüz bitmeyen *İndominusrex*i (dinozor) satışa çıkartmaktadırlar (78:57). Şirketlerin amaçları göz önüne alındığında dinozorların

hayatta kalmaları için yaşamalarını sağlama düşüncesi tamamen daha fazla para kazanmak ve kâr elde etmektir. Aynı zamanda dinzorları şirketlere silah olarak satmaları doğanın tamamen yok olmasına para kazanmak için göz yumma olarak açıklanabilmektedir.

4.2. Teknolojinin Doğaya Egemen Olması

Murphy, çalışmalarında Weber'in rasyonalizasyon ve resmi rasyonalite kavramlarından hareket eder. Murphy'e göre bu iki kavramın yaygınlaşmasının sonucunda insanlar doğa ve çevre üzerinde egemenlik kurmayı sağlayacak teknolojik sistemleri inşa ederek doğanın bilinemezliğini ortadan kaldırmışlardır (Murphy, 1994; 215-216'dan aktaran Konak, 2010, s. 274). Rasyonelleşme kavramıyla birlikte hızla artan teknik ve bilimsel bilgi doğanın insanlar için yaratığı ve insanların kendi amaçları doğrultusunda doğayı tahrip etmelerine neden olmaktadır. Çünkü kapitalist sistem sürekli büyümekte, insanın doğaya ve piyasaya egemen olabilmesi için formel rasyonalite tutumunu benimsemesi gerekmektedir. Formel rasyonalite ise bireyin en yüksek verimliliğe ulaşması adına verdiği seçimler olmaktadır (Murphy, 1994; 29-30'dan aktaran Hannigan, 2006, s. 7-8). *Jurassic Park* film serisi içerisinde bireyin doğaya egemen olabilmesini sağlayan teknolojik gelişmeleri görmek mümkün olmaktadır. Teknoloji, insanın dünyada yok olmuş bir türü üretmesine imkân tanımıştır.

Jurassic Park 1'desanayici Hammond, teknoloji aracılığıyla bilim insanlarına dinzorları tekrar nasıl ürettiğini belgesel şeklinde anlatmaktadır (23:56). İnsan rasyonel akıl aracılığıyla doğada yok olmuş bir türü üretmektedir. Fakat insanların teknolojik sistemler içerisinde ürettiği türlere dair bilgisi film içerisinde olduğu gibi sınırlı olmaktadır. Çünkü doğa, bilim insanlarının belirlediği kodlardan farklı işlemektedir. Sanayici Hammond dinzorların üretildiği laboratuvara bilim insanlarını götürmekte ve onlara dinzor yumurtalarını göstermektedir. Bu esnada genetik mühendisi dinzorlara nüfus kontrolü uyguladıklarını ve sadece laboratuvarda yumurtlayabileceğini çünkü hepsinin dişi olarak üretildiğini söylemektedir (28:39). Böylece genetik mühendisinin sözlerinden anlaşılacağı üzeri

insanlar rasyonel aklın eşliğinde teknoloji aracılığıyla yarattıkları türlerin üremesini dahi kontrol etmektedirler. *Jurassic Park 2 The Lost World* filminde hem şirket sahipleri hem de genetik mühendisleri dinozorları teknoloji ile kontrol edebileceklerini ve oluşabilecek tüm sorunların önüne geçebileceklerini düşünmektedirler. Dinozorları adadan kaçırmak için gittiklerinde yanlarında bulunan güvenlik görevlisi herhangi bir sorun çıktığında özel olarak hazırladığı ve 0,002 saniyede etkili olan silahını kullanabileceğini böylece dinozorların anında öleceğini söylemektedir (20:08). Güvenlik görevlisinin özel olarak oluşturduğu bu silah tamamen herhangi bir soruna karşı alınacak önlemlerin başında gelmektedir. Teknoloji sayesinde insan kendisini dinozordan koruyabileceğini düşünmektedir. Çünkü rasyonel aklın egemenliğine güvenen insan her şeyi önceden planlamıştır. Dinozorları adadan kaçırmak isteyenler ise yeni bir yazılım yazarak farklı bir tür yarattıklarını ve kullanıma hazır olduğunu belirtmektedirler (44:24). Yarattıkları bu tür diğer türlerden farklı bir güce sahiptir. Böylece insanlar teknolojinin gelişmesiyle birlikte yarattıkları dinozorları da geliştirmektedir. Fakat bu gelişim dinozorların daha vahşi bir forma bürünmesine neden olmuştur.

Jurassic Park 3 filminde de kaybolan çocuğunu bulmak için adaya giden çift dinozorlara karşı tüm önlemleri almışlardır. Herhangi bir aksiliğe karşı dinozorları öldürmek için büyük ve etkili silah yapmaktadırlar. Bu silah bir helikopteri bile anında paramparça etmektedir (10:36). Böylece adaya gidecek insanlar teknolojik güç ile kendilerini dinozorlara karşı koruyacaklarını düşünmektedirler. *Jurassic World 1* filminde ise artık şirket sahipleri Jurassic Park'tan aldıkları dersler ile daha kuvvetli ve etkili teknolojik önlemler ile kendilerini dinozorlara karşı koruyacaklarını düşünmektedirler. Şirketin dinozorları insanlara sunması için sorumlu olarak belirlediği Claire tüm teknolojik önlemleri tek tek kontrol etmektedir. Bu durumun sebebi ise şirket sahiplerinin artık daha güçlü, daha dişli ve daha gürültülü dinozor istemelerinden kaynaklanmaktadır. Genetik mühendisleri ise her sene farklı genetik birleştirmeler ile yeni türler üretmektedirler (7:47). Üretilen yeni dinozorların ise fosil dinozorlardan daha

öğretici olduklarını düşünmektedirler. Yaratılan bu dinazor tamamen genetik mühendislerin tasarımı olarak doğa içerisinde yer alacaktır:

Claire: “Bu İndominusrex. Genetik olarak değiştirilmiş ilk meleğimiz.”

Şirket Sahibi: “Peki bu iki tür dinozoru nasıl, yani...”

Genetik Mühendisi: “İndominus doğmadı. O tasarlandı. Yetişkinliğe ulaştığında 15 metre olacak. T-rex’den daha büyük.” (8:17).

Tasarlanan bu yeni dinazor T-rex’den daha güçlü olarak doğada bulunması adeta hem insanlığın devamı hem de doğanın varlığı için oldukça tehlikeli olmaktadır. Fakat genetik mühendisleri tasarlamış oldukları İndominusrex’in (dinazor) doğaya ve insanlığa vereceği zararı önlemek için onu en son teknoloji ile oluşturulmuş ve oldukça sağlam cam bir kafes içerisinde saklamaktadırlar. Dinozorları seyircilere sunmadan önce yaşanılacak tüm aksiliklerin önüne geçmesi adına diğer Jurassic Park şirket sahiplerinden daha etkili teknolojik önemler aldıklarını belirtmektedirler (39:40). Yaşanılacağı öngörülen tüm sorunlar teknolojik güç ile çözüme kavuşacaktır. Böylece teknoloji sayesinde doğa içerisinde belirsiz ve öngörülmeven hiçbir sorun olmayacaktır. Bu durum Weber’in formel rasyonelite kavramıyla tamamen anlam kazanmaktadır. *Jurassic World 2 Fallen Kingdom*’da ise artık şirket sahipleri dinozorları savaşlarda kullanmak için daha vahşi bir formda üretmeye başlamaktadırlar. Tasarlanan bu dinozorlardan beklenen davranışların hepsi genetik kodlar aracılığıyla dinozorlara yüklenmektedir (54:30). Dinozorlar insanların dünyada egemen güç olmak amacıyla biyo-modelinde keskinleştirilmiş koku alma duyusu, nabza kodlanmış lazer alma hedefi, karmaşık ortamlarda avını sürme özelliği gibi insanların kendi arzularına göre tasarlanmaktadır. Bu tasarı ise tamamen formel rasyonaltenin hesaplanabilirlik, verimlilik ve öngörülebilirlik ilkeleriyle uyuşmaktadır.

4.3. Rasyonel Aklın Doğa Yıkımı

Murphy, kapitalist dünya düzeni içerisinde insan aklının rasyonel hale bürünmesiyle birlikte doğada oluşabilecek her

tehlikeye karşı teknoloji ile önemler alınacağını dile getirmiş olsa dahi doğaya egemen olan rasyonel aklın zaman içerisinde irrasyonel bir hale bürüneceğini de belirtmektedir. Çünkü Murphy her şeyin önceden belirlendiği dünyada amaçlanmayan ve beklenmeyen sonuçların daima ortaya çıkacağını düşünmektedir. Teknoloji aracılığıyla hesaplanmayan ve beklenmeyen felaketlerin doğaya yansması ise ekolojik irrasyoneliteni meydana getirmektedir. Her ne kadar genetiği değiştirilmiş veya yok olmuş bir türün yeniden üretilmesi pazar ekonomisi için olumlu bir adım gibi gösterilse dahi yaratacağı risklerin önceden belirlenmesi oldukça güçtür. Çünkü doğal çevreye bırakılan bu türlerin denetlenmesi ve gözlemlenmesi zor olacaktır (Giddens, 2012; 1015). Freudenburg bu sebeple insanın akıl ve teknoloji aracılığıyla ürettiklerinin zaman içerisinde hesaplanmayan riskleri oluşturabileceğini ifade etmektedir (Freudenburg, 2001'den aktaran Hannigan, 2006; 8).

90 *Jurassic Park 1* filminde üretilen dinazorların doğaya ve insan hayatına karşı vereceği zarara karşı alınan teknolojik önlemlerin hesaplanmayan ve beklenmeyen sonuçlarını filmde görmek mümkündür. Parkta başlatılan tur gezisinde ortaya çıkan beklenmedik sorunlar insan hayatını tehlikeye atmaktadır. Park içerisinde yaşanan tek sorun insanların ölmesi ve ormanlık alanların zarar görmesi değildir. Dinazor yumurtaları da park içerisinde genetik mühendislerinin tasarlamadıkları bir şekilde parkta bulunmaktadır. Dr. Alan Grant dinazor yumurtalarını birikmiş bir halde görmektedir (90:38). Dinazorların doğal ortamda kendi kendine üremesi insan hayatının ve doğanın dengesini büyük oranda tehlikeye atmaktadır. Çünkü tasarlanan dinazorlar farklı gen özelliklerini bünyesinde taşımalarından dolayı hiçbir teknolojik güç tarafından yok olmamakta ve doğanın yok olmasına sebep olabilmektedir. Aynı zamanda sanayici Hammond, parka ve dinozorlara zarar gelmemesi adına doğaya karşı büyük bir yıkımın oluşmasına neden olmaktadır. Böylece küçük dinazorların park alanının dışına kaçmasına neden olmuştur. Sanayici Hammond ise bu durumu oldukça olağan olarak yorumlamaktadır (87:33). Doğanın dengesinin korunması ve insan hayatının güvenliliği onun planları içerisinde yer

almamaktadır. Filmin son sahnesinde ise kendi canlarını kurtarmak için parkın kapılarının açık bir şekilde bırakılması dinazorların şehir hayatına dâhil olma riskini beraberinde getirmektedir. *Jurassic Park 2 The Lost World*'de dinazorları adadan kaçırmak için giden şirketin planları belirledikleri şekilde gitmemektedir. Herhangi bir soruna karşı dinazorların silahla öldürülmesi planlanırken dinazorlar bu silahlar ile ölmemektedir (83:26). Dinazorlar ölmediği gibi kendilerini kaçırmak isteyen insanların hepsini öldürmektedir (103:41). Böylece görülmektedir ki tasarlanan dinazorların ne yapacakları önceden belirlenemediği gibi insan hayatına da büyük ölçüde tehlikeye atmaktadır. Adadan kaçan dinazorlar yine şehrin merkezine giderek gördüğü tüm evleri yıkar, insanları öldürür ve şehir merkezini yaşanmaz bir hâle getirmektedir (112:20). Böylece görülmektedir ki tasarlanan dinozor insan hayatını ve doğan varlığını tehlikeye sokmuştur.

Jurassic Park 3'te dinazorların insan hayatına ve doğanın düzenine karşı oluşturdukları tehlikeler ilk iki filme benzer nitelikte olmaktadır. Filmin en başında Dr. Alan Grant, dinazorların 65 yıl önce yaşadığını şu an yaratılan türün dinozor değil canavar olduğunu söylemektedir (8:52). Çünkü Dr. Alan Grant, tasarlanan dinazorların dünyadaki yaşam alanlarını ve insanlığı yok edeceğini düşünmektedir. Dr. Alan Grant dinazorların yaratılmasını Tanrıçılık oyunu olarak görmekte ve sebeple büyük felaketlere yol açacağını düşünmektedir. *Jurassic World 1*'desanayici Hammond'un tasarladığı dinozor parkı sonunda başka bir şirket sahibi tarafından seyircilere açılmasıyla birlikte birçok insan hayatını kaybetmiştir. Çünkü tasarlanan bu yeni tür dinozor, insandan daha zeki bir biçimde bürünmektedir. Termal ısıyı hissedebilen, kamufle özelliği olan bulunduğu ortama göre renk değiştiren bu dinozor tamamen tur esnasında insanların hayatlarını yok etmektedir. Aynı zamanda bir dinozor besleyicisi olan Owen Grad yaratılan dinozorların dinozor olmadığını tamamen genetik bir melez olduklarını düşünmektedir. Bu sebeple dinazorları insanlara kâr elde etmek için sergilenmesinin büyük felaketlere yol açacağını düşünmektedir. Çünkü ona göre tasarlanan dinozorların tek bildiği yemek ve avlanmaktır. Jurassic

World'de var olan hiçbir şeyin doğal olmamasının sonucunda ise yine insanlar ölmektedir. Dinozorları tasarlayan Henry Wu, yaşanan felaketlerin sonunda değiştirilmiş hayvanların ne yapacağını önceden bilinmesinin mümkün olmayacağını dile getirmektedir (50:31). Fakat yine de tek amacı dinozorların askeri güç olduğundan dolayı oldukça fazla para kazanmasıdır. Dinozor besleyicisi olan Owen Grad'da dinozorların savaşta kullanılmasını doğru bulmamaktadır. Çünkü dinozor bir silah değildir ve aç kalınca herkesi yiyecektir (20:17). Böylece görülmektedir ki tasarlanan dinozorların tur alanlarından şehre kaçması insanların yaşam alanlarını tehlikeye atmaktadır. Silah olarak pazarlanan dinozorların kontrollerini de elde tutmak imkânsızdır. *Jurassic World 2 Fallen Kingdom*'da ise diğer film serisinden farklı olarak dinozorların hayatlarının aktif yanardağ ile tehlikede olmasıyla başlamaktadır. Şirket sahiplerinin yanı sıra hayvan hakları savunucuları ve veterinerlerin bulunduğu bir grup gönüllüler dinozorların yaşamaları onların en temel hakkı olarak görmektedirler. Fakat bilim insanları dinozorların doğaya ve insan hayatına yol açtığı tüm felaketlerden ders çıkartmış olmalı ki dinozorların öldürülmeleri veya hayatta kalmaları üzerine karar verecekleri Amerikan Etik Komitesi'nde şu sözleri söyleyerek dinozorların ölüme terk edilmesi kararının çıkmasına neden olmuştur:

Lan Malcolm: "Bence o muhteşem ve şahane dinozorlarımızın yanardağ tarafından yok edilmesine izin vermeliyiz. Söylemek çok üzücü ama doğa tarihinin akışını değiştirdik. Bu bir düzeltme... son yüzyılda önemli ölçüde bir teknolojik güç elde ettik ve sürekli olarak bu gücü kontrol etmeyi başaramadığımızı fark ettik. Seksen yıl önce nükleer yayılmayı kim öngörebilirdi ama bu oldu ve şimdi genetik gücümüz var. Ve bunun dünyaya yayılması ne kadar sürecek ve bununla neler yapılacağı. Bu dinozorların geri getirilmesiyle son bulmayacak... Sebep olduğumuz dehşet verici şey değişim... Ölüm gibi bir değişim." (9:25).

Dr. Lan Malcolm'ın sözlerinden anlaşılacağı üzere genetik güçle tasarlanan bu hayvanların hayatta kalmaları doğanın ve insanlığın sonunu getirmektedir. Fakat hayvan hakları savunucuları ve veterinerler ise doğa ana içerisinde hiçbir hayvanın ölmesi gerekmediğini ve tutsak olarak yaşamamaları gerektiğini

düşünmektedir. Bu sebeple dinazorları kurtarmaya gittiklerinde de başlarına birçok felaket gelmektedir. Dr. Lan Malcolm haklıdır. Dinazor sadece insanları öldürmekte ve doğaya zarar vermektedir. Çünkü tasarlanan dinazorlar bir hayvan değildir. Onlar adeta ölüm makinesidir. Yaşanılan tüm bu felaketlere rağmen şirket sahiplerinin daha fazla para kazanmak uğruna doğanın yok olmasını, insanlığın neslinin tükenmesine göz yumması üzerine dinazorları adan gizlice alırken dinazorların şehre kaçmalarına sebep olmalarının ardından Dr. Lan Malcolm içerisinde yaşadığımız çağın “Jurassic World” olduğunu söylemektedir (116:40). İnsanların genetik güç aracılığıyla yarattığı dinazorlar insanlığın sonunu getirecek güce sahip olmaktadır. Murphy’in Weber’den türettiği ekolojik irrasyonelite kavramı tam olarak budur. İnsanın doğada egemen güç haline gelme arzusuyla rasyonel aklın önderliğinde ürettiklerinin sonucu doğaya zarar vermekte ve birçok felakete yol açmaktadır. *Battle At Big Rock* filmi *Jurassic World 2 Fallen Kingdom*’da Dr. Lan Malcolm’un sözünü ettiği dinazorların ve insanların aynı anda yaşamalarının yaratacağı felaketleri göstermektedir. Kampa giden bir ailenin dinazorlar ile mücadelesini anlatmasından ötürü dinazorların insan hayatına verdiği tehlikenin görünür hale gelmesini sağlamaktadır (3.48). Genetik güçle tasarlanan dinazorların doğada başıboş halde kalmasının yaratacağı felaketler doğanın dengesini bozacaktır. *Battle At Big Rock* bu sebeple ekolojik irrasyonelite kavramını tamamıyla yansıtan bir kısa film olmaktadır.

5. Değerlendirme ve Sonuç

Çalışmanın amacı *Jurassic Park* film serisini ekolojik irrasyonelite çerçevesinde analiz etmektir. Çalışma içerisinde öncelikle çevre sorunlarının ortaya çıkışı, çevre sorunlarının medya görünürlüğü ve filmler, eko-eleştiri içeren film analizleri, Weber’in rasyonelite kavramı üzerine görüşleri ve Murphy’in Ekolojik irrasyonelite kuramı literatür bölümü içerisinde özetlenmiştir. Metodoloji bölümünde çalışmanın amacına uygun olarak kullanılan nitel içerik analizi tekniğiyle açıklanmıştır. Ardından üç kategori altında bulgular sunulmuştur.

Dünyada nüfusun hızla artmaya başlamasıyla birlikte biyomühendisler genetiği değiştirilmiş besinler aracılığıyla kıtlık sorununu çözüme kavuşturmak istemektedirler. Biyomühendisler sadece besinlerin değil hayvanlarında genlerini değiştirmektedir. *Jurassic Park* film serisi içerisinde de görüldüğü gibi kapitalist girişimci Hammond ve devamında yer alan ortakları kapitalist dünya düzeninde daha fazla kâr edebilmek adına nesli tükenmiş bir tür olan dinozoru tekrar yaratmak için büyük bir park ve laboratuvar alanı kurmuştur. Yaratacağı bu dinozorların dünyada hem insanlara hem de çevreye ve doğaya zarar vermemesi adına teknolojik olarak tüm önlemleri almıştır. Fakat hesaplanmayan durumların göz ardı edilmesi bütün önlemlerin etkisini kaybetmesine neden olmuştur. Bu sebeple dinozorlar park alanının dışına çıkarak doğaya ve çevreye zarar vermiştir. Fakat yaşanan tüm bu sorunlara rağmen *Jurassic Park*'ı kurma arzusundan asla vazgeçmemiştir. *Jurassic Park* film serisi içerisinde görüldüğü üzere kapitalist dünyada kâr getirisi ve para en değerli şey olmaktadır. Bu sebeple rasyonel aklın amaçlanmamış sorunları doğada ekolojik irrasyoneliteye dönüşerek büyük yıkıma neden olmaktadır.

İnsan ve doğa sürekli etkileşim halindedir. Doğanın bilinmezliğine karşı insan aklı, teknolojik araçlar aracılığıyla doğayı kontrol altında tutmak istemiştir. Böylece doğanın bilinemezliğine karşı rasyonel akıl yer almaktadır. Weber, rasyonel aklın zamanla irrasyonel hale geleceğini ifade etmektedir. Çünkü Weber'e göre insan aklı ve teknoloji ile oluşturulan her şeyin amaçlanmayan bir sonucu da ortaya çıkabilmektedir. Murphy, bu durumun doğaya yansımalarına ise ekolojik irrasyonelite olarak açıklamaktadır (Murphy, 1994; 29-30'dan aktaran Hannigan, 2006;7-8). Doğa ve çevre içerisindeki tüm teknolojik yıkımların sonucunda oluşan hesaplanmayan ve amaçlanmayan felaketler oluşması oldukça mümkün olacaktır. Freudenburg da Weber'in ekolojik irrasyonelite kavramından hareketle insanın doğaya karşı egemen olmak için verdiği zararı ve yıkımı bilim, teknoloji ve riskler üzerinden açıklamaktadır (Freudenburg, 2001'den aktaran Hannigan, 2006; 8-9). Böylece rasyonel aklın doğaya karşı büyük sorunlara neden olacağı

düşüncesinden hareketle gerçekleştirilen bu çalışmada ele alınan *Jurassic Park* film serisi ele alınmıştır. Filmden elde edilen bulgular aracılığıyla rasyonel aklın doğaya vereceği riskleri görmek mümkün olmaktadır. Çünkü insan aklı ve teknoloji ne kadar gelişmiş, teknoloji ne kadar ilerlemiş olsa dahi doğa içerisinde her şeyin bilinebilmesi mümkün olmamaktadır. Rasyonel aklın egemenliğinde alınan önlemlerin beklenmedik sonuçları her zaman olmaktadır. Aynı zamanda insanların genetik kodlar ile yeni tür yaratmaları dünyanın dengesini değiştirecektir. *Jurassic World 2 Fallen Kingdom*'da bu gücü elinde bulunduran bir kişinin ölmüş kızının DNA kodlarını kullanarak tekrar tasarlaması bu tehlikeye örnek olmaktadır. İnsanların da genetik kodlar ile tasarlanması dünyada var olan eşitsizliğin artışa geçirebilmektedir. Çünkü insanların DNA kodları artık "istenilen" biçim ve formlara göre tasarlanabilecektir. Bu sebeple insanların genetik güç aracılığıyla yeni türleri tasarlaması hem etik çerçevesi içerisinde hem de doğaya vereceği zarar sebebiyle tehlikeli olmaktadır. *Jurassic World 2 Fallen Kingdom*'da da dinazorların tekrar tasarlandıktan sonra tekrar ölüme terk edilmeleri çevreci bir grup tarafından etik bulunmamaktadır. Aslına bakılırsa tasarlanan dinzorları daima bilim insanları ve sermayeyi elinde bulunduran güç kontrol altına alırken *Jurassic World 2 Fallen Kingdom*'da artık çevreci örgütler bu durumu üstelenecektir. Değişen dünyanın koşullarıyla birlikte film içerisinde bireylerin dinzorlara bakış açılarının da farklılaştığını görmek mümkün olmaktadır.

Toplum ve çevre etkileşimi içerisinde doğaya farklı perspektif de bakan kuramlar da yer almaktadır. Örneğin ekolojik modernleşme kuramı ekonomik büyüme, kapitalist düzen ve sürdürülebilir kalkınma içerisinde çevreyi korumanın mümkün olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü ekolojik modernleşmenin özü, kapitalist düzen içerisinde çevreyle uyumlu hale bürünen ve piyasanın devamlılığını sağlayan her şey sistem içerisinde olmalı anlayışı yatmaktadır. Böylece *Jurassic Park* içerisindeki beklenmedik sorunların ortaya çıkarak doğaya, çevreye ve insan hayatına verdiği zarar, teknoloji ve modernleşme içerisinde

çözümüne kavuşacaktır. Çevre sorunlarının çözümü kavuşmasında ise devletin yasalarının da etkili olduğu düşüncesi ekolojik modernleşme içerisinde yer almaktadır (Eryılmaz, 2017; 166). Böylece görülmektedir ki Weber'in irrasyonel kavramından hareketle teknolojik akıl aracılığıyla doğada büyük yıkımların oluşmasına karşı ekolojik modernleşme bu sorunların yine teknoloji ile çözüleceğini düşünmektedir. Beck'in risk toplumu kuramı ise *Jurassic Park'ta* ortaya çıkan sorunlara ekolojik irrasyonel düşüncesine benzer bir tutumu benimsemektedir. Beck'e göre risk toplumu içerisinde ortaya çıkan riskler zaman ve mekân algısını aşarak tüm dünyaya yayılmakta ve imal edilmiş riskler olarak ortaya çıkmaktadır. Ona göre insanların ürettiği riskler imal edilmiş riskler olmaktadır. Çünkü risk toplumu içerisinde bir riskten ve felaketten kaçış olmamaktadır. *Jurassic Park'ta* ortaya çıkan tüm riskler "imal edilmiş riskler" olmaktadır. İnsanların daha fazla kâr getirisi kazanma güdüsünden hareketle imal edilmiş bu riskler tüm dünyaya saran risk haline gelecektir. Çünkü modern toplumun en belirgin özelliği olan doyumsuzluk hissi ve her şeyi öngörebileceği kibri dünyada kaçışı mümkün olmayan riskleri ortaya çıkarmıştır. Beck'e göre ortaya çıkan bu risklerin çözümünde bilim insanları ve toplum beraber çalışmalıdır (Beck, 1992; 156'dan aktaran Hannigan, 2006; 23-24). Film içerisinde de imal edilmiş risklere çevreci örgütler dâhil olarak çözüme kavuşturmayı amaçlamıştır. Fakat kapitalist sistem düzeninin parçası haline gelen çevreci örgütlerin de amaçları istedikleri sonuca ulaşmamıştır. Böylece *Jurassic Park'ta* başıboş bırakılan dinazorların insanlarla ve çevreyle karşılaşması da bu sebeple tüm dünyayı saran bir tehlike olacaktır. Aynı zamanda *Jurassic World 2 Fallen Kingdom'da* dinazor parkını kurmak isteyen kişilerden birisinin ölmüş kızının DNA kodlarıyla birebir aynısını tasarlaması da dünyada birçok riskin doğmasına neden olacaktır.

Çalışma toplum ve çevre etkileşimi içerisinde sermayeyi elinde bulunduran kişilerin rasyonel akıl acılığıyla doğanın dengesini bozması ve bozulan dengenin dünyada büyük bir tehlikeye yol açacağını *Jurassic Park* film serisi üzerinden ele almaktadır. Bu sebeple *Jurassic Park* film serisi nitel içerik analizi tekniğiyle

yorumlanmıştır. Çalışma içerisinde elde edilen bulguların hepsi bir yönetmenin öngördüğü felaketler olmaktadır. Fakat *Jurassic Park* film serisi Weber ve Murphy'in görüşleriyle okunduğunda anlam kazanmakta ve rasyonel akla bir uyarı niteliği taşımaktadır. Araştırma sorusundan hareketle farklı metotlar ve örneklemelerin kullanılması da toplumsal gerçekliğin farklı boyutlarını ortaya çıkaracaktır. Böylece bu çalışmaya benzer konular içerisinde çalışacak araştırmacılar elde edilen kategorileri genişletebilir veya çoğaltabilir.

Kaynakça

- Altun, Ayşe (2020). Belgesel Sinema, Ekoeleştirme ve Kamilet Filminde Doğanın Temsili. *Tykhé Sanat ve Tasarım Dergisi*, C.5 S.8, s. 1-16.
- Atienza, B., Marshall, F. ve Crowley, P. (Yapımcı). Bayona. (Yönetmen). (2018). *Jurassic World 2: Fallen Kingdom*. (Film). Amerika: Universal Stüdyoları, Legendary Entertainment, Amblin Entertainment, The Kennedy/Marshall Company. Perfect World Pictures ve Nvizable.
- Basri, Q. Syaiful (2019). Studie Cocriticism Dalam Film "Doraemon-Nobita and Gren Giant Legend". *Jurnal Penelitian Humaniora*, C. 24 S.1, s. 2528-6722.
- Bergthaller, Hannes (2012). A Sense Of No-Place Avatar and The Pitfalls Of Ecocentric Identification. *European Journal Of Studies*, C.16 S.2, s. 151-162.
- Cerragoğlu, Zehra (2021). Doğaya Dönüş Temasının Ekolojik Karşılıkları: Koca Dünya (2016) ve Yuva (2018) Filmleriyle İnsan-Doğa İlişkisi Üzerine Düşünmek. *SineFilozof Dergisi*, C.6 S.11, s. 491-514.
- Christman, Sophie – Kaplan Ann Elizabeth (2017). "The Climate of Ecocinema." *Research Paper – University of Oxford*.

- Demirel, S. Deniz (2014). *Dünyada ve Türkiye’de Çevre İletişimi ve Çevre Haberciliği Eğitimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eryılmaz, Çağrı (2017). Çevre Söylemlerine Göre Çevre Konulu Filmlerin Analizi. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.1, s. 117-147.
- Eryılmaz, Çağrı (2017). Çevresel Medya İçeriklerinin İnşası. *Folklor Edebiyat Dergisi*, C.23 S.91, s. 125-142.
- Giddens, Anthony (2012). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Güngör, A. Can (2015). Animasyon Sinemasına Ekoestirel Yaklaşım: Wall-E Filminin İncelenmesi. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, C.5 S.1, s. 1-16.
- Hannigan, John (2006). *Environmental Sociology*. Londra: Routledge.
- Jayapal, H. R -Somashekarappa C. A (2016). Environment İn Classical Sociological Theories: Reflectionsand İntrospection. *International Research Journal of Management Sociology & Humanity (IRJMSH)*, C.7 S.5, s. 125-131.
- Neuman, W. Lawrence (2020). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Cilt 1* (Çev: Ö. Akkaya). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Neuman, W. Lawrence (2020). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Cilt 2* (Çev: Ö. Akkaya). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Ritzer. George (2013). *Klasik Sosyoloji Kuramları*. Ankara: De Ki Basımevi.
- Romadhon, Rohmah (2011). An Analysis Of Environmental Issues Using EcocriticismIn James Cameron's Film Avatar. Yayınlanmamış Tez. Jakarta: State Islamic University “Syarif Hidayatullah”.
- Şen, Aygün (2014). Çevresel Kıyametin Eşiğinde Doğa ile Barış Hala Mümkün Mü? Prenses Mononoke ve Rüzgârlı Vadi (Ed. Kırılı, Serkan Sırma- N. Sertaç).İstanbul: Aya Kitap. s. 44-71.

- Spielberg, S., Molen, G. R., Ryan, L. ve Kennedy, K. (Yapımcı). Spielberg, S. (Yönetmen). (1993). Jurassic Park 1. (Film). Amerika: Universal Pictures.
- Spielberg, S. ve Wilson, C. (Yapımcı). Spielberg, S. (Yönetmen). (1997). Jurassic Park 2 The Lost World. (Film). Amerika: Universal Pictures ve Amblin Entertainment.
- Spielberg, S., Tull, T., Raimo, C., Crowley, P. Ve Marshall, F. (Yapımcı). Trevorrow C. (Yönetmen). (2015). Jurassic World 1. (Film). Amerika: Universal Stüdyoları, Legendary Entertainment, Amblin Entertainment ve The Kennedy/Marshall Company.
- Spielberg, S., Franco, L. J. ve Kennedy, K. (Yapımcı). Johnston, J. (Yönetmen). (2001). Jurassic Park 3. (Film). Amerikan: Universal Pictures, Universal- International Pictures ve Amblin Entertainment.
- Tai Wei Lim (2013). Spirited away: Conceptualizing A Film-Based Case Study Through Comparati ve Narratives Of Japanese Ecological and Environmental Discourses. *Sage Journals*, C.8 S.2, s. 149-162.